

Winter 1978-1979 in woord en beeld

Jaap Taapken

Gedurende de afgelopen barre winter heeft zich, ook wat betreft de vogels, van allerlei afgespeeld. De vogelvoeding heeft, zowel collectief als individueel, een enorme vlucht genomen en in bepaalde delen van het land hebben handelaren in vogelvoedsel een gouden tijd beleefd, omdat hun omzet tien maal en méér gedurende de vorstperiode is geweest dan normaal. Wij kregen uit talloze delen van ons land ook gegevens over vogelvoeding van watervogels, uilen en stootvogels. Maar omdat deze gegevens nog bij lange na geen volledig beeld vormen, wachten wij met de verwerking van deze gegevens totdat wij beter zijn ingelicht.

Wintervoeding

In de landelijke pers verschenen verschillende berichten dat de vogelvoeding in strenge winters overbodig zou zijn en dat de natuur de kans moest krijgen zichzelf te reguleren. De directeur van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek te Arnhem sprak de berichten hierover gepubliceerd welke beweerd zouden zijn door zijn personeel tegen, hetgeen resulteerde in een persconferentie en het verstrekken van een standpunt dat wij inmiddels publiceerden ('Het Vogeljaar' 27 (1): 33-35). Maar ook in de regionale en plaatselijke pers in diverse delen van het land was de vraag: 'wintervoeding of geen wintervoeding?' actueel als nooit tevoren. Tegenstanders werden overal sterk becristiseerd. Bovendien zouden diegenen die in wintervoeding weinig heil zagen dan

ook het werk van de vogelasiels voor het redderen van gewonde, verweesde, verhongerde vogels als onnodig beschouwen. Het laatste woord zal hierover nog niet gezegd zijn.

Wintervoeding heeft ons inziens bijzonder veel betekend voor de vogelbeschermingsgedachte, maar ook opvoedkundig en ethisch. Verhitte discussies over wél of niet voeren in de winter heeft velen, voor het eerst in onze vogelbeschermingsgeschiedenis, wat in verwarring gebracht. De hulp aan vele Blauwe Reigers, Roerdompen, Buizerden, uilen, zwanen, eenden, meerkoeten en andere minder algemene vogelsoorten is echter zeer positief geweest en kan een goede hulp voor de populaties van die soorten zijn geweest. Een mens met het hart op de rechte plaats zal elk in nood verkerend dier en dus óók hongerende

Een close up in een enorme winterconcentratie Nonnetjes, Zuidelijk Flevoland, gemaal De Blocq van Kuffeler, 30 december 1978.

Foto: Hans Schouten GDT.

Winterconcentratie van Futen, sluisen, IJMuiden, 17 februari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

vogels helpen! Of het altijd het gewenste resultaat heeft moet in twijfel worden getrokken. Maar óók Boomklevers, Winterkoninkjes, Heggemussen, Groene Spechten, Goudhaantjes, Roodborsten, Vinken, Kepen en alle mezensoorten hebben talloze moeilijke dagen meegemaakt van ijzel en sneeuwstorm. Zelfs Sijzen hebben wij in moeilijkheden gezien. De in ijzel veranderende regen maakte talloze vogelsoorten het vliegen onmogelijk en talloze vogels werden met vastgevroren veren opgenomen. Een vraag die vaak werd gesteld was 'Waar zijn de Winterkoninkjes gebleven?'. Op plaatsen waar zij algemeen voorkwamen wer-

den ze lange tijd tot in de wijde omgeving niet meer gezien ofschoon de witte sneeuw hen nog beter zou doen opvallen. Waar waren deze kleine vogeltjes gebleven? Op sommige plaatsen verdwenen ook talloze andere trouwe standvogels. De angst over wat er zou zijn overgebleven steeg toen ten top. Daarom is het niet zo gek dat bij sommigen het woord 'winterslaap' ontviel toen op de eerste voorjaarsdagen plotseling hier en daar weer Winterkoninkjes zingend werden gehoord en de Groene Specht en Boomkruiper zich, zij het schaars, lieten horen? We maken ons zorgen over de Goudvinken.

Grote Zaagbekken (4 ♂♂, 1 ♀) en een Nonnetje (♂), gemaal De Blocq van Kuffeler, Zuidelijk Flevoland, 13 januari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

Winterconcentratie van Middelste Zaagbekken, sluizencomplex, IJmuiden, 17 februari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

Wintervoeding voor uilen

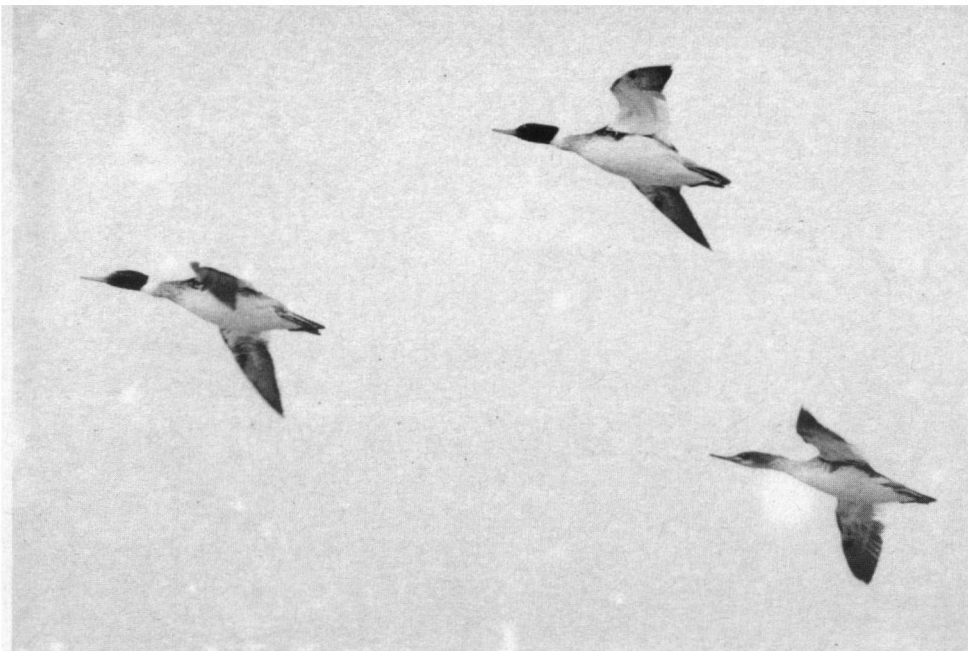
Zelf ontdekten we dat op de voerplaats in de schemering de muizen naar buiten kwamen om de restjes weg te pikken. En daar kwamen onze Bosuilen op af, toen we dat eenmaal door hadden lieten we 's nachts het buitenlicht voor de Bosuil branden en die maakte daar een dankbaar gebruik van! Want we hadden daar ook in de zomer gemerkt dat ze wel gebruik maakten van ons buitenlicht. Bovendien hadden we problemen met een troep Ransuilen in het bos. Hoe langer de sneeuw bleef liggen, de vorst aanhield en de ijzel er af en toe nog een schepje bovenop gooide,

vreesden wij in het bos het ergste voor onze grote troep Ransuilen. Vleesafval op een plank op één poot zou té veel opvallen en misschien verstoring veroorzaken door nieuwsgierigen of geweerdagers. Dank zij onze ervaringen met de Bosuilen slaagde een ander experiment. Met zo'n 2½ kg duivenvoer togen wij het bos in en strooiden op talloze, totaal verlaten, plaatsen in de omgeving van de ransuilen-roestplaats tarwe, gerst en mais, waar wij dachten dat de muizen er op af zouden komen. Bij controles bleek duidelijk uit de sporen in de sneeuw dat de muizen er voor uit hun holen kwamen en dat de Ransuilen zich aan de tevoorschijn gekomen muizen tegoed

Nonnetjes (♂♂) bij Sloterdijk, Amsterdam West, 31 januari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

Vliegende Middelste Zaagbekken, 22 november 1978.

Foto: Fred Hess.

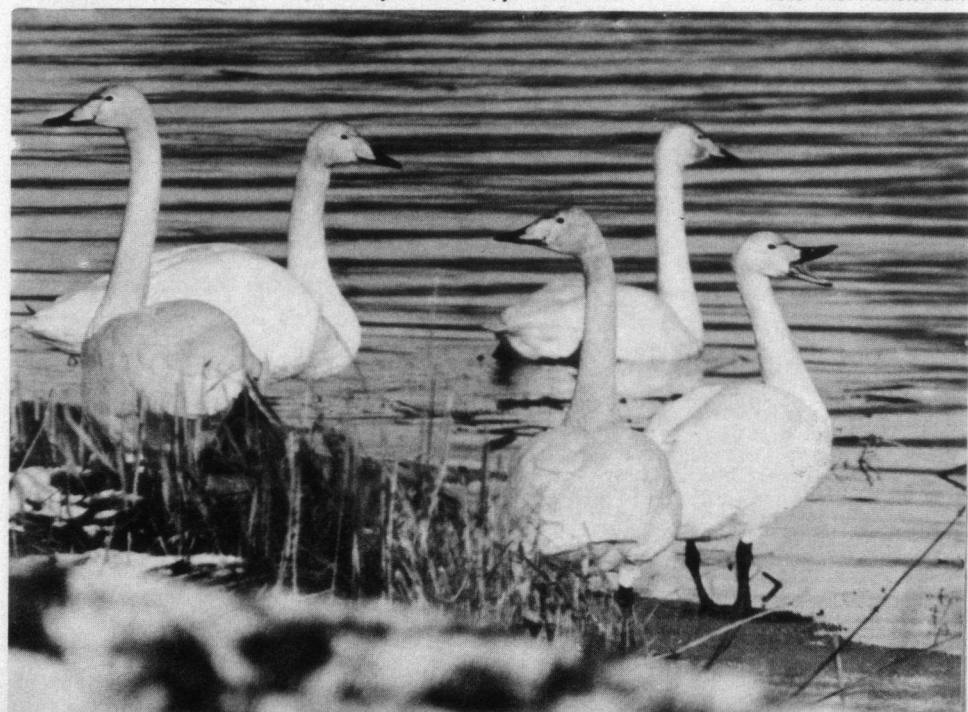
deden. Verliezen hebben onze Ransuilen dan ook niet geleden. En als ik onze zaadhandelaar dan vroeg om nog wat zaad voor de uilen, dan keek hij mij in het begin wat wantrouwend aan.

Jan Betlem uit Arnhem vond in het bijvoeren van Kerkuilen door middel van uitzetten van muizen en het deponeren van (dode) eendagskuikens een oplossing. Braaksma wijst er op dat onnodige versterking op de dagverblijfplaatsen moet worden voorkomen en voeding het beste kan geschieden als de vogels

's avonds uitgevlogen zijn. Omdat het aangeboden vlees (ook vorstslachtoffers!) spoedig is bevroren kan het op een vantevoren op een kachel verwarmde tegel aangeboden worden. Een strenge winter kan niet alleen de predatoren, maar óók de prooidieren (zoals muizen en spitsmuizen) hebben gedecimeerd. In een dergelijk geval zouden twee resterende kerkuilparen wellicht betere broedresultaten kunnen boeken dan tien overlevende paren. Misschien zullen ook vogeletende Kerkuilen beter overleven dan muizenetende Kerkuilen.

Wilde Zwanen, Larserbosvaart, Oostelijk Flevoland, januari 1979.

Foto: Piet Munsterman.

Vliegende Nonnetjes, Zuidelijk Flevoland, gemaal De Blocq van Kuffeler, december 1978.

Foto: Piet Munsterman.

Als dat inderdaad een algemene regel is en als het voedselgedrag erfelijk is vastgelegd, dan kan dat betekenen dat binnen een populatie van de Kerkuil het percentage voegeeters na een strenge winter beduidend hoger kan zijn dan vóór de winter. Na een dergelijke winter zou de balans zelfs wel eens blijvend in de richting van vogels als voornaamste Kerkuilprooien kunnen doorslaan. Dit is natuurlijk erg hypothetisch, schrijft de heer S. Braaksma, maar als het inderdaad zou gebeuren dan gaat de Kerkuil in ons land een gouden toekomst

tegenoet. Misschien zou dus zonder hulp een zeer levensvatbare kerkuilpopulatie kunnen ontstaan, terwijl het bijvoeren van muizenetende Kerkuilen in strenge winters zou bijdragen tot een populatie met weinig toekomstmogelijkheden. Een gedachtengang van de heer Braaksma om toch eens even bij stil te blijven staan.

Vele tienduizenden vogels zijn er tijdens de koudeperiode gestorven en vele vogels waren door de sneeuw gemakkelijker op te sporen, waardoor de sterfte extra werd geaccentueerd.

Tien Wilde Zwanen en één Kleine Zwaan (rechts beneden), Hoge Vaart, Harderbos, Oostelijk Flevoland, 13 januari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

Brilduikers, Texel, januari 1979.

Foto: Piet Munsterman.

Een groot percentage was anders óók gestorven, maar dat is iets dat wij ons soms niet altijd realiseren. Want ook tijdens deze winter bleek dat onder de eerstejaars vogels vaak aanzienlijk grotere aantallen slachtoffers vielen. Dat werd vooral goed vastgesteld bij meeuwen en ook bij bijvoorbeeld Zwarte Zee-eenden, Torenavalken en dergelijke. Vogelasiels en preparateurs kregen volop werk en het zou interessant zijn als er iemand de gegevens van deze mensen binnen niet al te lange tijd zou kunnen verwerken en samenvatten.

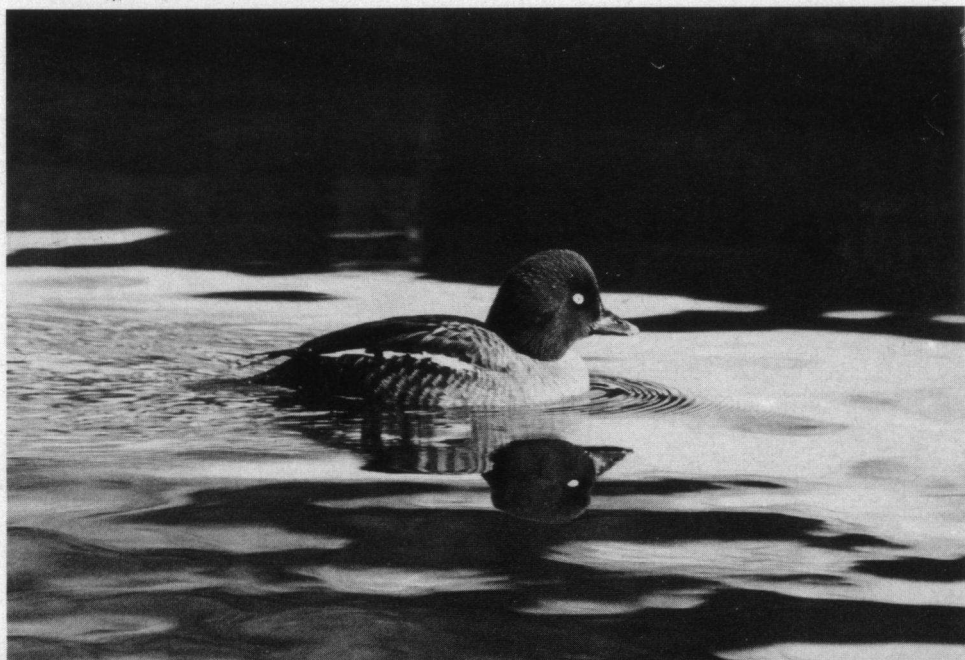
Jacht

Evenals vele andere organisaties, verzochten

ook wij om sluiting van de jacht op watervogels en Houtsnippen. In ons land werd de jacht met het geweer gesloten van 6 januari tot en met 31 januari (de datum dat deze jacht normaliter is gesloten), terwijl de vangst in de eendenkooien tot 31 januari geopend bleef op Wilde Eenden, Slobeenden, Wintertalingen, Smienten en Pijlstaarten, nadien bleef de vangst op Wilde Eenden toegelaten tot en met 13 februari! De minister van landbouw en visserij liet ons weten dat hij een positieve waarde zag in het openhouden van kooiplassen voor de vogelstand. Dat vangst in eendenkooien, bij overigens toegevroren wateren, de stand van de watervogelsoorten die daar gevangen mogen worden bedreigt, is volgens hem niet

Brilduiker, ♀, Rijswijk Z.H., 28 januari 1979.

Foto: Fred Hess.

Paartje Brilduiker, Texel, januari 1979.

Foto: Piet Munsterman.

gerechtvaardigd. Ons inziens is de vangst in eendenkooien gedurende strenge koude onweidelijk en werkt zeer verontrustend voor alle aanwezige, óók beschermde, soorten.

In België werd de jacht op watervogels gesloten op 12 januari tot de datum, 31 januari, dat de jacht daarop normalerwijs gesloten wordt.

In Engeland en Wales werd de jacht op watervogels op 26 januari en in Schotland op 29 januari gesloten. In beide gevallen twee weken eerder dan dat dit normaal het geval is. Normaal eindigt het jachtseizoen op 31 januari in het binnenland en 20 februari aan de kusten.

In Denemarken werd het jachtseizoen op watervogels gesloten op 8 januari. Hier was de sluiting van de jacht in verband met de abnormale koude ook eerder geloten. Normaal is het einde van het jachtseizoen daar op 28 februari.

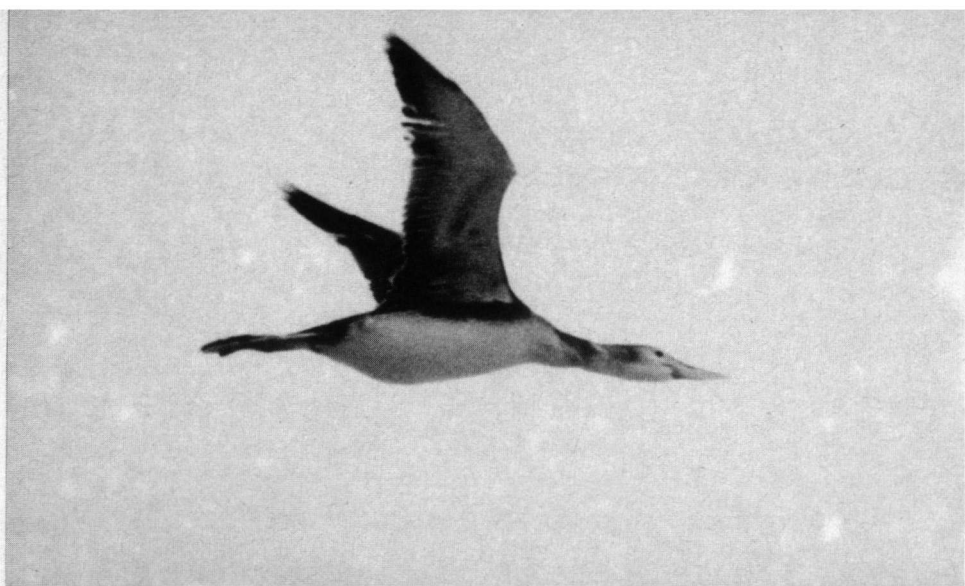
De Bondsrepubliek sloot de jacht definitief reeds op 15 januari.

In Frankrijk is de jacht op watervogels normaal geopend tot en met 31 maart. Deze jacht werd in een aantal departementen gedurende twee weken onderbroken vanwege de abnormale koude weersomstandigheden. Wij verzochten

Kolganzen in de sneeuw, Oostelijk Flevoland, 2 kilometer van Harderwijk, 27 januari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

Geelsnavelduiker, Brouwersdam, februari 1979.

Foto: R. Pop.

de regeringen van Ierland, Frankrijk, Spanje, Italië, Portugal en Joegoslavië de jacht op watervogels te sluiten vanwege de barre weersomstandigheden in West-Europa. Talloze andere Nederlandse organisaties hebben ons daarin gevolgd, bovendien is dat verzoek nadien ook uitgegaan van het departement van CRM aan de desbetreffende ambassades.

Van Franse zijde werd medegedeeld dat van regeringswege bij de Franse departementen twee maal (op 5 en op 11 januari) was aangevraagd op opschorting van de jacht, waaraan 57 departementen gevolg hebben gegeven voor een periode van 10 dagen en 27 departementen hebben deze periode nog eens verlengd met 10 dagen (tussen 5 januari en 1 februari). Medegedeeld werd voorts dat de

sluiting van het jachtseizoen per departement is geregeld, binnen de termijn die van overheidswege wordt gesteld. De termijnen van overheidswege eindigen: op 15 februari voor Wilde Eenden; op 11 maart voor overige watervogels en eveneens op 11 maart voor het 'trekwild'. Op 15 februari werden vragen gesteld aan het lid van de Tweede Kamer Terlouw over een jachtverbod voor Franse jagers. De bezorgdheid werd geheel gedeeld door de Staatssecretaris Van der Mei (Buitenlandse Zaken), die de heer Terlouw op zijn vragen antwoordde.

Nieuwe tendens

Het mag in de geschiedenis van de vogelbescherming een unicum worden genoemd dat vele landen de jacht op watervogels voor de

Vliegende Grote Zaagbekken, Texel, januari 1979.

Foto: Piet Munsterman.

Buizerd met een dode Houtduif als prooi, Oostelijk Flevoland, Larserweg, 20 januari 1979.

Foto: Frits van Daalen.

eerste maal in de geschiedenis vanwege de barre weersomstandigheden eerder gesloten hebben. Bovendien heeft 'Het Vogeljaar' een nieuwe mentaliteit op gang gebracht, namelijk het protesteren bij landen waar vogels vanuit Nederland noodgedwongen door slechte weersomstandigheden terecht zijn gekomen om de jacht daarop niet voort te zetten. Vroeger had men deze denkwijze nog niet voor mogelijk gehouden, hetgeen dus duidelijk wijst op een mentaliteitswijziging ten gunste van de vogels. Bij de niet bonafide jagers bleek nog nauwelijks een mentaliteitsverandering, want in alle landen waar de jacht geheel of tijdelijk werd gesloten werd op vele vogelrijke plaatsen doorgejaagd. Een betere controle en strengere straffen zijn daarbij ten zeerste gewenst. Maar ook totaal beschermde

vogels bleken door geweerdragers te worden belaagd. Tientallen Buizerden vielen in Nederland ten offer aan het geweer en ook Roerdompen, zaagbekken, Roeken en zelfs uilen werden talloze malen geschoten.

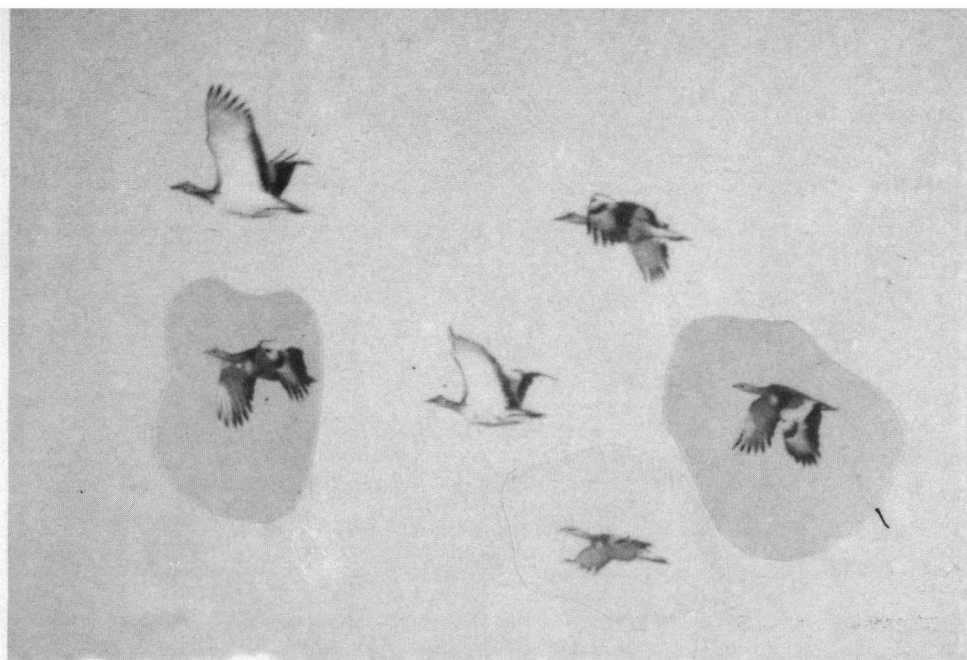
De massamoord in Frankrijk

De berichten uit Frankrijk worden samengevat in 'L'Oiseau et l'Homme' en men spreekt erover dat het op 31 december 1978 er op leek dat heel de avifauna van Noord-Europa langs de Franse kusten defileerde. Officiële tellingen wezen uit dat op 13 en 14 januari 1979 de aantallen watervogels over het gehele westelijk deel van Frankrijk, van het Kanaal, de Atlantische Oceaan en in streken van het centrum (Sologne, Brenne) verdriedubbeld was. In de Elzas en de Camargue werd slecht een weinig

Wilde Zwanen op het ijs, 31 januari 1979.

Foto: Fred Hess.

Vliegbeeldstudies van Grote Trappen, Zuidelijk Flevoland, januari 1979. Naar dia's: Piet Munsterman.

oplopen van de aantallen geconstateerd. In het noorden van Frankrijk werden talloze dode Waterrallen, lijsters, Wuipen, Meerkoeten, Roerdompen en zwanen aangetroffen. Vanaf Duinkerken tot Boulogne, eveneens in het binnenland, werd het een ware moordpartij op watervogels. De geschoten vogels werden te koop aangeboden in café's (vallei van de Sensée) en in Duinkerken kelderde de prijs van

één Wilde Eend van 12 Fr. frcs. naar 8 Fr. frcs. Jachthutten werden overal volop bezet, ook 's nachts! Ook op ganzen werd volop gejaagd. Honderd vogels per dag per jager was totaal geen zeldzaamheid. Ook is veelvuldig het jagen met ongeoorloofde wapens (karabijn 22 long rifle) vastgesteld. Er werd zelfs door Franse vogelbeschermers geschreven over een ware massamoord in geheel Frankrijk.

Twee van de drie Grote Trappen, Lelystad en omgeving, 18 januari 1979. Foto: Hans Schouten GDT.

Eén van de 2 Grote Trappen, tussen Espel en Creil, Noordoostpolder, 9 februari 1979.

Foto: K. Y. van der Wal.

Plassen bij schuilhutten werden opgehouden en de aantrekkingskracht werd daar veelvoudig.

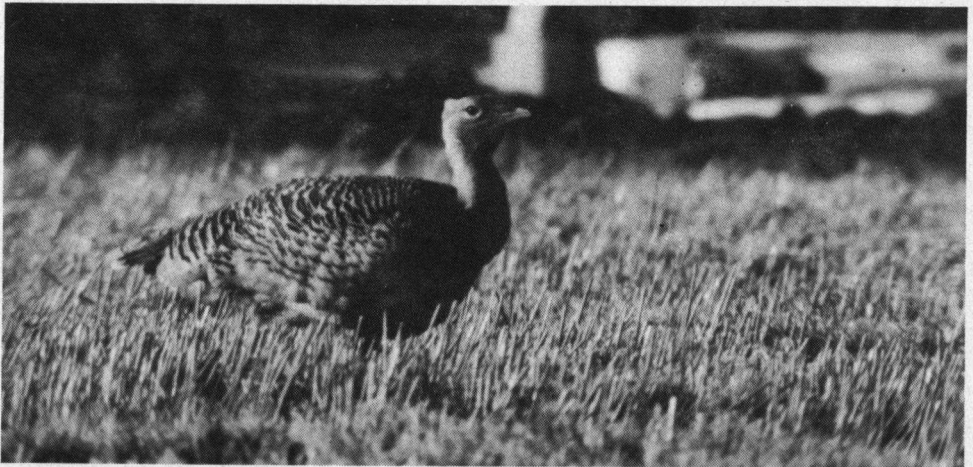
Kieviten, Goudplevieren, lijsterachtigen en leeuweriken behoorden ook veelvoudig tot de slachtoffers. Alleen in het departement Calvados werd het aantal geschoten eenden in de nacht van 31 december op 1 januari op 6 tot 8000 stuks geschat! Voornamelijk Wilde Eenden en Smienten. Het aantal terugmeldingen van geringde vogels werd vertienvoudig, hetgeen duidelijk op verhoogde sterfte door de jacht duidt.

Het schieten in de nabijheid van woonhuizen en vanuit auto's en vakantiehuisen werd veelvuldig vastgesteld. Frankrijk moet één groot

jachtterrein zijn geweest. Alle pleisterplaatsen werden zwaar belaagd en Watersnippen moesten ook een zware tol betalen. Overal werden de jachthutten ook 's nachts bemand. De jachtsport vierde in Frankrijk hoogtij, van enig natuurbeheer was bij de losgeslagen jagers totaal geen sprake. Te Pont Maubert (Charente-Maritime) werd algemeen op Kraanvogels geschoten die laag overkwamen op 13 december 1978. De jagers kwamen zelfs uit hun hutten om aan het schieten deel te nemen. Men schat alleen het aantal geschoten Kraanvogels op 80 tot 100 stuks. Ook het schieten op Grote Zaagbekken, Nonnetjes, Brandganzen, Futen, Rotganzen en Aalscholvers werd veelvuldig vastgesteld. Ze,fs Kerkuilen en Slechtvalken werden het slachtoffer van de

Grote Trap ♂, Benthuizen (Z.H.), 24 februari 1979.

Naar dia: W. A. van Hoeckel.

Deze winter waren er ook veel Ruigpootbuizerden in de Flevopolders, januari 1979. Foto: Piet Munsterman.

schietpartijen. De jacht zal in Frankrijk in de toekomst op z'n laatst op 15 februari totaal gesloten moeten zijn, de nachtelijke jacht moet verboden worden en op internationaal niveau zal moeten worden geregeld dat de jacht wordt gesloten bij koude-invallen. Het aantal wilde ganzen dat door de Franse jagers werd neergeschoten schatte men op 17 februari 1979 op ruim 25.000 stuks!

Vogelcholera

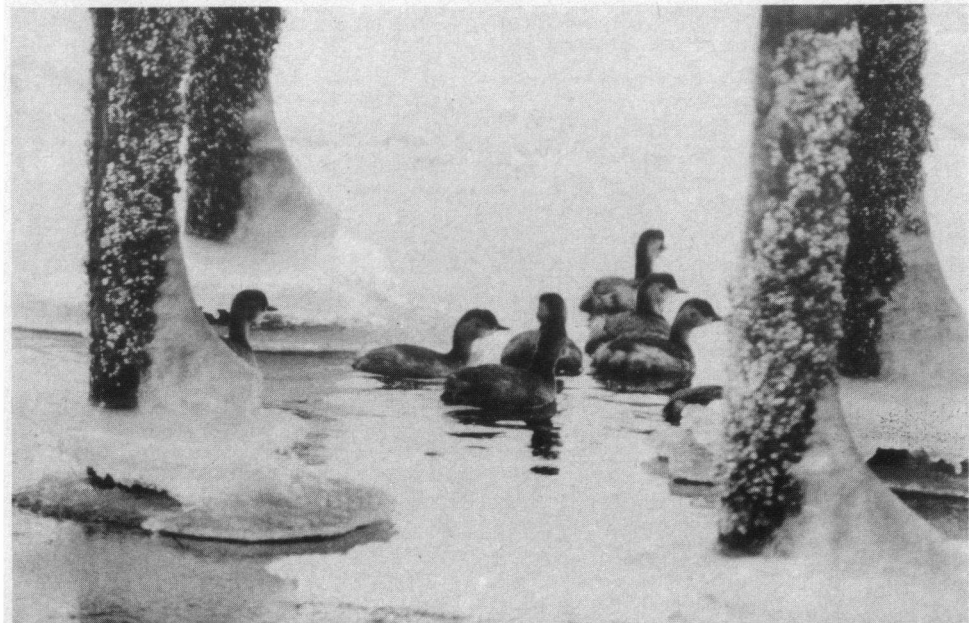
Bovendien werd er in de provincie Zeeland vogelcholera vastgesteld op verschillende plaatsen. Er werden duidelijk twee hoogte-

punten vastgesteld en wel midden januari en 18 februari. Eind maart was de cholera duidelijk op haar retour. Bij het Veerse Meer werden ruim 5500 slachtoffers geteld en bij de Grevelingen circa 800 slachtoffers. Hiervan maakten Meerkoeten niet minder dan 56% uit, verder bevonden zich onder de slachtoffers Grote Mantelmeeuwen, Wilde Eenden, Zilvermeeuwen en andere meeuwensoorten, maar ook Kleine Zwanen. Van deze laatste soort werden zo'n 60 slachtoffers geteld, hetgeen een onrustbarend groot aantal voor deze soort genoemd mag worden.

Kuifeenden waren voornamelijk winterslacht-

Dodaarsjes, Goudplaat, Veerse Meer, 18 februari 1979.

Foto: Wim Mullié.

Buizerden werden deze afgelopen barre winter talloze malen door schietters doodgeschoten. Landschotse heide, 7 januari 1979.
Foto: W. de Kroon.

offers en in de 2e periode werden ook veel Zwarte Zeeëenden aangetroffen, vooral veel jonge exemplaren, met stookolie dat ze midden op zee opgedaan moeten hebben.

Maar het grootste deel van de doodgevonden vogels waren toch koudeslachtoffers. Alleen al in Zeeland wordt dit aantal op enkele tienduizenden geschat waaronder tientallen Buiserden, Blauwe Kiekendieven, behoorlijk veel Torenvalken, 2 Slechtvalken, alle soorten uilen, Smelleken en vooral doodgevlagen Sperwers. Er moeten in ons land enorm veel Sperwers zijn geweest. Op vrijwel elke voerplaats waren er constant één of meerdere exemplaren aanwezig. Hun makheid viel velen

op en mogelijk waren dit exemplaren uit de hoognoordelijke wouden. Bij ons in de tuin bleef de Sperwer rustig zitten kijken als wij ons voor de ramen vertoonden en zelfs kloppen tegen ruiten kon hen niet verjagen ofschoon ze duidelijk lieten blijken ons te zien. Enkele tienduizenden vorstslachtoffers in Zeeland betekent vele tienduizenden vorstslachtoffers in ons gehele land.

Elke vogelliefhebber, elke dierenvriend heeft getracht dit verlies zo klein mogelijk te houden.

- Jaap Taapken, Utrechtseweg 43,
1213 TL Hilversum.

Witbuikrotganzen, Goudplaat, Veerse Meer, 18 februari 1979.

Foto: Wim Mullié.

